בראשית׳דיקן פונדאַמענט; ווי זאָגט עס די בריייתא אויפ׳ן טאָג פון שמיני למילואים; נטל עטרה עטרות, ראשון למעשה בראשית, ראשון לנשיאים, ראשון לכהונה, לעבודה, לירידת אש... (שבת פ״ז), בדומה לזה, האָט רבנו סעדיה זוכה געווען צו פאַרשידענע עטרות פון אָרגינעלקייט.

רס״ג דער פוסק פון דור, דער פרשן פון מקרא משנה און גמרא, דער מקובל און דענקער, משורר, מדקדק, מאַטעמאַטיקער און אַסטראָנאָם, איז געווען אַ ״ראשון״ און וועגוויזער לדורות, דער אבן עזרא רופט אים אָן ״ראש המדברים ותחילת המפרשים״. רס״ג איז דער ערשטער מפרש פון די ספרי תנ״ך, אַנטהאַלטנדיק סיי דעם נענויעם פירוש המלות ווי איך דעם היקף פון די ענינים, דערביי האָט ער כסדר אָנגעוויזן דעם קשר צווישן תורה שבכתב און תורה שבעל פה, און אָפגעווארפן די דעות הכופרים און קראים. שטענדיק האָט ער אויך אינזינען געהאַט דעם המון־עם, וועלכער ווערט אפט מיטגעריסן מיט׳ן שטראָם פון רשות הרבים. ער לאָזט זיך צו זיי אַראָפּ, מן ההר אל העם, און וויזט זיי אויף די עיקרי־האמונה און בפרט ״תורה מן השמים״. צוליב זיי האָט ער געמאַכט באַזונדערע קורצערע און לייכטערע תרגומים, פירושים און הקדמות צו געוויסע ספרי תנ״ך.

צוליב זיי האָט ער, ווי שוין דערמאָנט, זיך געצוואונגען אַוועקצורייסן פון לשון הקדש וועלכע איז געווען אַ שטיק פון זיין נשמה — און שרייבן די חיבורים אין אַ פאַרשטענדליך לשון פאַר אַלע. אויך אין דעם דאָזיקן ״עת לעשות לה׳״, איז ער געווען דער ערשטער, בפרט אין די ספרי הלכה.

בלויז אַ טייל ספרים זיינע איז אונז געבליבן. געוויסע פירושים זיינע אויף מקרא געפינען מיר אין שפעטערדיקע מפרשים, בפרט אינעם אבן עזרא, וועלכער מיינט (נאָך געוויסע דעות), טאַקע רס״ג, וועו ער דערמאָנט ׳גאון׳ סתם.

אויך אין ספרי הלכה און פסק, האָט רס״ג איינגעפירט אַ נייעם גאַנג און סדר, פון דעם ביסל וואָס איז געבליבן, זענען מיר זיין סיסטעמאַטישן מהלך און אָפּטיילונג. (לדוגמא, אין זיין, ׳ספר הירושות׳ לערנען מיר, הנה הנכסים יוצאים מרשות אדם לחבירו בשלשה דרכים, אם בירושה אם במכירה אם במתנה, ולכל אחד מאלו השלשה, שרשים וענפים... הירושות נחלקו לארבעה חלקים...) מיט דעם דאָזיקן סדר און מעטאָדיק, איז ער געווען דער ״פאָטער״ פון אַ סאַך שפעטערדיקע מפרשים און פוסקים, בפרט דער רמב״ם וועלכער איז אין פיל שטחים נאָכגעגאַנגען דעם רס״ג. בכלל זענען רבינו סעדיה׳ס ספרים באַוואוסט פאַר זייער קרישטאַלענע קלאָרקייט און לויטערער הסברה.

פאַרשידענע ספרי פסק זיינע ווערן אָנגעצייכנט, ספר הירושות, ספר השטרות, מתנות, פקדון, שבועות, טומאה וטהרה, שחיטה וטריפות, עריות, רבית און נאָך. (חוץ פון ספר הירושות איז אונז גאַנץ וויניק געבליבן פון זיי).

אַ צאָל פסקים, תשובות און מנהגים זיינע, וועלכע זענען אין די שפעטערדיקע ראשונים, ווי רבי יצחק גיאת, דער בעל העיטור, אור זרוע, טור און דער אבודרהם, ווי אויך אין די פאַרשידענע זאַמלונגען פון תשובות הגאונים.

רס״ג האָט געשריבן אַ מבוא לתלמוד, אַן אַריינפיר צום לימוד הגמרא און אירע כללים. געוויסע פירושים זיינע אויף גמרא, ווערן געברענגט אין רמב״ן, רשב״א און אַנדערע ראשונים. אין דער קאירא ״גניזה״ האָט מען בשעתו געפונען פאַרשידענע כתבי־יד, וועלכע מען האָט מייחס געווען צו רבי סעדיה גאון. אויך איז ער געווען דער ערשטער וועלכער האָט געשריבן אַ פירוש אויף די י״ג מידות (כרייתא דרבי ישמעאל).

אַ וואונדערליכע יצירה איז דער ״סידור רס״ג״ וועלכע אַלע ראשונים ברענגען און איז אונז, נאָך הונדערטער יאָרן צוריק נתגלה געווארן. אין דעם ״מבוא״ ווערט דערקלערט די באַדייטונג פון תפלה בכלל און די פליכט פון אַ איד צו דאָוונען. אינעם סידור ווערן אויך באַהאַנדלט די פאַרשידענע דיני תפלה מיט אַ מייסטערהאַפטן סדר און בירור. דערצו זענען דאָרט אויך פאַרהאַן די פראַקטפולע פיוטים זיינע, די אזהרות, עבודת יום הכיפורים, סליחות, הושענות און נאָך.

אַ באַזונדער אָרט פאַרנעמען די ״בקשות״ זיינע, (איינס אויף שבת ויו״ט און איינס פאַר אַ יום תענית), וועלכע זענען ווי שוין דערמאָנט, פון די שענסטע אין אונזער עולם התפילות, דער אבן עזרא (קהלת ה׳) זאָגט אויף זיי ״שלא חיבר מחבר כמותן״ און דער רמב״ם אין אַ תשובה ווערט געפרעגט, אויב מען מוז שטיין בשעת מען זאָגט זיי און אויך אויב מען מוז זאָגן קדיש דערנאָך... עד כדי כך זענען פאַרערט געווארן, די.ווייכע און האַרציקע פיוטים פון רס״ג וועלכע זענען הערליך צוזאַמענגעשטעלט פון פסוקי תנ״ך, אָן קיין שום תוספת מן החוץ.

זיין פיוט אויף תרי״ג מצוות פאַרנעמט אַ גרויסן אָרט אין דער וועלט פון הלכה, בפרט נאָכדעם ווי איינער פון די גאונים פון לעצטן דור, רבי ירוחם פישל פערלא, האָט געשריבן זיין גיגאַנטישן פירוש דערויף. אין די דריי גרויסע כרכים זיינע, האָט דער וואַרשעווער גאון צעגליידערט יעדעס וואָרט פונעם פיוט און אויפגעוויזן רבינו סעדיה׳ס שיטה אין מנין המצוות, ווי אויך אַ גאַנצן ים מיט חידושי הלכות. (במשך פערציג יאָר איז רבי ירוחם פישל געווען פאַרמאַכט אין אַ שטוב און געשריבן זיין חיבור. גאַנץ וויניג ארומיגע האָבן געוואוסט ווער ער איז און אַז צווישן זיי געפינט זיך אַ גאון עולם. קומענדיק שפעטער קיין ירושלים, האָט רבי יוסף חיים זאָנענעפלד אים אַוועקגעגעבן זיין אָרט אין ביהמ״ד, זאָגענדיק אויף אים: ״ער איז דער עמוד התורה״... שטוינענד איז זיין בקיאות אין אַלע מקצועות התורה בפרט אין כתבי און תשובות הגאונים).

אַן אַנדערן פיוט אויף שבועות, די ״אזהרות״, וואו רס״ג ווייזט אָן וואו עס זענען מרומז אַלע תרי״ג מצוות אין עשרת הדברות, ווערט ווי באַוואוסט שוין געברענגט אין רש״י על התורה (שמות כ״ד י״ב).

אויך אין חכמת הקבלה איז רבינו סעדיה געווען גרויס, ווי עס שרייבט עס דער יש״ר (ר׳ יוסף שלמה רופא) מקנדיא אין זיין ״מצרף לחכמה״ — ״הי׳ בקי בעומק הקבלה״ (עי׳ חיד״א בשה״ג). עס איז פאַרהאַן אַ פירוש אויף ״ספר יצירה״, וואָס מ׳איז מייחס צום רס״ג.

אין אומתנו אומה אלא בתורתה

(אמונות ודעות — מאמר ג׳)

אָט די מימרא פון רבינו סעדיה גאון איז געבליבן אַ סלאָגאַן לדורות. ס׳האָט קיינמאָל נישט פאַרלוירן איר אַקטואליטעט און אדרבה אין די לעצטע דורות איז עס געוואָרן וואָס אַמאָל מער אקטועל, נאָכדעם ווי ס׳זענען אויפגעקומען אידעאָלאָגיעס וואָס ווילן באַזירן די אידישע ״נאַציאָנאַליטעט״ ניט אויף דער תורה... דאָס איז געווען דאָס ״פינטל״ פון רבנו סעדיה לעצטער ספר אמונות ודעות...

דאָס ספר נעמט אַרום די עיקרי האמונה, מציאות און אחדות הבורא יתברך, חידוש העולם און תורה מן השמים, השגחה פרטית, שכר ועונש, ביאת המשיח און תחיית המתים. צום סוף ווערט באַהאַנדלט דעם דרך ישרה שיבור לו האדם אין זיין טאָג־טעגליכן לעבן. זייענדיק אין זיין ״גלות־באַגדאַד״, האָט רס״ג איינגעזען ווי אַ געוויסער עלעמענט ווערט מיטגעריסן מיט די באַוועגונגען פון דער גריכישער און אַראַבישע פילאָזאָפיע.

ער האָט לעומת זה געמוזט אויפווייזן דעם אמת אויך אויף אַ שכליות׳דיקן אופן. להוציא מלבן של חוקרי כזב, און אויפהייבן דת ישראל איבער אַלע דעות, להבדיל, ווידער האָט רס״ג דאָ געגומען די ״עטרה״ פון ערשטיקייט, דער אמונות ודעות איז געוואָרן דער ״פאָטער״ פון אַלע אידישע ספרי מחשבה, וועלכע האָבן טאָקע יונק געווען פון רס״ג.

נישט מיט אַלץ האָבן די שפעטערדיקע מורי הדורות מסכים געווען מיט׳ן ״אמונות ודעות״. אָבער דער רמב״ם האָט שוין מצדיק געווען דעם צורך השעה פונעם רס״ג, און געוויסע רייד און, ווי שוין דערמאָנט, מדגיש געווען זיין ״כל מעשיו לשם שמים״.

בעצם איז די ריכטיקע ״גירסא״ אין רס״ג׳ס באַוואוסטע מימרא ״אין אומתנו אומה אלא בתורותיה״. דערמיט האָט רס״ג בפירוש אונטערשטראָכן סיי תורה שבכתב און סיי תורה שבעל פה. דאָס איז געווען איינע פון זיינע צילן בחייו, אויפצואוויזן דעם ״הא כהא תליא״ פון די דאָזיקע צוויי ״תורות״. ווי אַ פאָדעם גייט עס אַדורך די מערסטע ספרים זיינע. אין זיין תקופה איז עס געווען פון די וויכטיקסטע זאַכן מפרסם צו זיין און אויפצואוויזן דעם אמת פון קבלת חז״ל.

״אין אומתנו אומה אלא בתורותיה״, מיינט צו זאָגן, אז דער עם הנבחר שטייט נישט אויף קיין נאַציאָנאַלע יסודות ווי אַלע אנדערע אומות. דעם ״היום הזה נהיית לעם״ האָט אונז פאַרבונדן מיט דער תורה אויף שטענדיק, סיי מיט די פרשיות פון חומש און סיי מיט די מסכתות פון ש״ס.

ביים שרייבן דעם ״אמונות ודעות״ איז אים ווידער צוהילף געקומען זיין גוואַלטיקער כח פון אויסדרוק, הסברה, קלאָרקייט און סדר פון געדאַנק. מערקווירדיק איז דער לעצטער פרק פונעם ספר, אין עניני מוסר, מדות און ריכטיקע הנהגה פון אַ איד, אַ פרק וועלכער האָט אויך נישט פאַרלוירן אַ האָר פון זיין אַקטואַליטעט, עד עצם היום הזה...

אינטערעסאַנט איז אַז אפילו געוויסע רעיונות פון חסידות טרעפן זיך אַ שורש אינעם ״אמונות ודעות״ פון רס״ג און לדוגמא, דער ענין פון צונויפקומען זיך בשבת ומועד און צוזאַמען עוסק זיין במילי דשמיא.

אָט געפינען מיר שפורן דערפון, אינעם ״מאמר השלישי״ פון ״אמונות ודעות״, ער דערקלערט דאָרט איינע פון תועלת׳ן פון קדושת שבת מועד, מיט דעם וואָס מענשן האָבן דאַן די צייט זיך צוזאַמענצוטרעפן און איינער דעם אַנדערן דערמאַנען און מחזק זיין אין תורה און אידישקייט.

טרעפליך איז עס מיר דאַן געווען, וועו איך האָב שפעטער באַמערקט אין די הערות ״מנחם ציון״ [פון רבי מאַנדל קרעניגיל פון קראָקע] אויפ׳ן שם הגדולים לחיד״א, אָט די ווערטער: ״וזאת ידוע שהבעל שם טוב אמר על עצמו שהוא ניצוץ מרבינו סעדיה גאון — — — ״

אָט איז רבי סעדיה גאון׳ס השפעה קענטיק אין אַלע ריכטונגען פון אונזער תורה וועלט, די וועלט פאַר וועלכע ער האט זיך אַלע יאָרן מוסר נפש געווען און טאָקע געזאָרגט, אַז אונזער אומה זאָל בלייבן אַן אומה דורך דעם קיום התורה.

איר קענט העלפן מקרב זיין אַ איד צו אידישקייט
פאַר מער אינפאָרמאַציעס רופט
1-800-KIRUV--84